

הקדמה

"מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי, כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא". למעלה מארבע מאות וחמישים שנים לערך חלפו להם מאז כתב הגאון הראב"ט – רבי אברהם אבן טואה זצ"ל – את ספר תשובותיו הראשון¹, שקרא את שמו "נפך". במשך כל התקופה הארוכה הזו לא זכה הגאון הראב"ט ז"ל, נצר לאבירי משפט ומורי הלכה בישראל הרמב"ן והרשב"ץ, ומעמודי "החוט המשולש" שבספר התשב"ץ, שספרי תשובותיו אשר קרא את שמם "נפך" ו"ספיר", כמנין תשובותיהם, יודפסו ויעלו על שולחנם של מלכים, מאן מלכי רבנן. בסייעתא דשמיא נפלה בחלקי הזכות הכבירה לברר מקחו של צדיק ולההדיר את כתב היד היחיד של שו"ת נפך, ועתה לברך על המוגמר². וכבר גילו לנו חכמי הסוד: "אפילו ספר תורה שבהיכל תלוי במזל"³. 'אשרי עין ראתה כל אלה, נפך באפוד מודעת, וספיר בחושן נודעת' (ע"פ סדר עבודת כה"ג).

ארון הספרים היהודי זכה ליצירה בלתי פוסקת כמעין הנובע במשך אלפי שנים. אולם ספריה זו חסרה אוצרות רבים שלא יסולאו בפז, נעלמים וגנוזים, ידועים ושאינם ידועים, הממתינים לגאולתם ולהצבתם במקום הראוי להם. הספר הראשון שנכתב בעולם ע"י בן תמותה⁴ מצוי בידינו והוא 'ספר היצירה', ספר הסוד הקדום ביותר⁵, אשר נכתב ע"י אבי האומה היהודית – אברהם אבינו⁶. אולם היעלמותם וגניזתם של ספרים ובהם יסודות התורה והאמונה השפיעה בתחומים רבים, וספרים רבים ואוצרות גנוזים, ידועים ושאינם ידועים, ממתינים לגילויים וחשיפתם.

בחסד ה' יתברך עלי, נפלה בחלקי הזכות הנדירה לגלות ולההדיר ולפרסם את הספר 'נפך', אחד מאוצרות החכמה הגנוזים והספונים, שנכתב ע"י אחד מגדולי עמודי ההלכה וההוראה בישראל שחי בדור הנפילים של גירוש יהדות ספרד המעטירה. הוספתי עליו נופך משלי – מראי מקומות, ציונים והארות, כמאמר חז"ל⁷: "כל מה שאתה יכול לקבוע בה אבנים טובות ומרגליות קבע, שהיא עתידה להינתן בראשו של מלך". כתבתי גם מבוא מקיף שיודפס בקרוב בכרך החמישי של שו"ת התשב"ץ, שבו יודפסו גם פיוטים מכת"י הראב"ט, קובצי תשובות מכת"י של הרשב"ץ ותלמידיו, מפתחות לכל חלקי הספר, ומבואות מפורטים לכל חלקיו. תפילתי לה' אשא, שיעזרני ויזכני להגדיל תורה ולהאדירה, ולהשלים ולהעלות על מכבש הדפוס כתבי יד צפונים נוספים של גדולי תורה והוראה.

שורה וגם ישבחה ויאמרו לה כי אלהים הבין דרכה נסתכל בה וברא את העולם באותיותיה כסדרם ומשקלן יצר כל היצורים, כאשר כתוב בסוד ספר יצירה.

6 ע'י מ"ש ר' שבתאי בר אברהם המכונה דונולו הרופא בפירוש 'חכמוני' לספר היצירה, סוף חלק שני, וז"ל: ככתוב בספר יצירה שמסר הקב"ה לאברהם אבינו ביום שכת עמו הברית, ככתוב (בראשית טו, יח) ביום ההוא כרת ה' את אברהם ברית לאמר. וע'י בפירושי סידור התפילה לרוקח, עמ' רב כתב וז"ל: ולא נודע עד שתיקן אברהם אבינו ספר יצירה והגיד לעולם. וע"ע שם בעמ' רז. יתכן שדברי הרמב"ם אודות הספרים שחיבר אברהם אבינו, כוללים בתוכם גם את ספר היצירה, כפי שכותב הוא בדבריו בהלכות עבודה זרה פרק א הלכה ג וז"ל: "וכיון שהיו העם מתקבצין אליו ושואלין לו על דבריו היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירהו לדרך האמת, עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות והם אנשי בית אברהם, ושתל בלבם העיקר הגדול הזה, וחבר בו ספרים, והודיעו ליצחק בנו" וכו'. יתכן גם לפרש כי חיבור הספרים המתואר ע"י הרמב"ם מכון לדברי הגמ' בעבודה זרה יד, ב: א"ל רב חסדא לאבימי: גמירי דעבודה זרה דאברהם אבינו ארבע מאה פירקי הויין, ואנן חמשה תנן, ולא ידעינן מאי קאמרינן. ואכמ"ל.

7 ויקרא רבה פרשה ב; מדרש שמואל פרשה ב; ילקוט שמעוני שמות רמז שעו וירמיהו רמז שטו.

1 כך ניתן ללמוד מהכותרת למפתחות הספר: 'רמזי תשובות ספר ראשון מתשובות הראב"ט הנקרא נפך, וכן הוא מנין תשובות הספר'.

2 עיין בשערי תשובה או"ח סי' רכג אות י וז"ל: ואם גמר ספר בכתיבה בחידושי תורה וכ"ש בהדפסה כתב מור וקציעה שיברך, ומחזיק ברכה כתב שיברך בלא שם ומלכות שחייב להודות לה' על שזיכהו לכך, ובעל גידולי תרומה בגמר הדפסת הספר דרש ברבים לשבח ה' שזכה לכך, כמ"ש בספרו בינה לעתים עיי"ש.

3 זוהר, אדרא רבא, פרשת נשא דף קלד עמ' א; תיקוני הזהר, תקונא שבעין, דף קצו עמ' א; זוהר חדש, פרשת יתרו דף נד, עמ' ב. ועיין בספר צפנת פענח לרבי יוסף ב"ר משה אל אשקר שביאר מאמר זה וז"ל: דע ותבין, שזכותא היא נקראת מדת הגבורה הנאחות בשם אלהים שהוא ב"ד הגדול, וזהו מאמר חז"ל לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא... עכשיו יבוא בטוב אפילו ספר תורה בהיכל, שהמזל למעלה מהכל וכו'. עיי"ש.

4 'ספרא דאדם קדמא' וכן 'ספרא דחנוך' לא נכתבו על ידם אלא ניתנו להם ע"י הקב"ה, ע'י זוהר כרך א פרשת בראשית דף ל"ז ע"ב ודף נ"ה ע"ב ופרשת נח דף ע"ב ע"ב.

5 חז"ל יחסו כוחות נסתרים עצומים לספר היצירה, ראה סנהדרין סה, ב ובמהרש"א שם. ועיין בפירוש רש"י איוב כח, כג, שכתב וז"ל: אלהים הביז דרכה והוא ידע את מקומה - שיועד הוא היכו

על עבודתי זו נאה לומר את דבריו של המקובל רבי יוסף אלאשקר זצ"ל בספרו צפנת פענח⁸:

"וכבר הקדמתי לך שאיני מתפאר בטלית שאולה, שכל מה שנתחבר בזה החבור לקטתיו מדברי המחברים הראשונים עליהם השלום, עם היות שבקצת מקומות אני מבאר דברי הרבנים. ובוודאי זה הספר חכמים ילדוהו ואני גדלתי, ודי לי זאת המעלה שזכיתי לקבץ הדברים הנפרדים והיו לאחדים. ומהאל יתברך אשאל עזר וסיוע, כמו ששאל נעים זמירות ישראל דוד המלך עזר מעם ה' עושה שמים וארץ⁹, וינקני מנסתרות ומשגיאות ישמרני מהטות האמת ימין ושמאל, וידריך בני בדרך ישרה, ויעמידני על בירור הדבר על קו היושר".

על סיומה של עבודתי זו – מלאכת הקודש, אפטיר במאמר חז"ל¹⁰: "ואמר רבי יצחק, אם יאמר לך אדם: יגעתי ולא מצאתי – אל תאמן, לא יגעתי ומצאתי – אל תאמן, יגעתי ומצאתי – תאמן". ועל כך אוסיף ואומר: "יגעתי ומצאתי תאמין" – שייגעת!

ויהי רצון שכל אשר כתבתי בספר זה יחשב לי כמאמר דברי הרמב"ם בספרו מורה נבוכים¹¹: "ואילו ביאר שום אדם העניינים ההם כולם בספר – יהיה כאילו דרשם לאלפים מבני אדם".

ובצאתי מן הקודש אשא תחינה מלפני שוכן מעונה שהוצאת ספר זה וההדרתו יעלו לרצון ולנחת רוח לפני הקדוש ברוך הוא לעילוי נשמת אאמו"ר ועטרת ראשי, עבד ה', שייף עייל ושייף נפיק, רבי רפאל בניסטי זצ"ל, אשר גדלני וחניכני במסירות נפש בדרך אמת לתורה ויראת שמים טהורה, ועודדני רבות בחייו להוציא כתב יד זה לאור, ולא זכה לצערנו לברך על המוגמר ולראות בפרסומו.

אני אברך ולי נאה לברך את אמי מורתי ועטרת ראשי מנשים באהל תבורך, מרת חנה הי"ו תחיה לאורך ימים ושנים, שלא חסכה כל מאמץ והקרכה לגדלנו לתורה ויראת שמים, ועד היום אנו נהנים ממנה עצה ותושיה. עליה נאה לומר: "רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה"¹². ישלם ה' שכרה מן השמים. ויתקיים בי דברי הגמרא¹³: "אמר רבי חנינא, חמין ושמן שסכתני אמי בילדותי הן עמדו לי בעת זקנותי". הקב"ה ירפאה רפואה שלמה רפואת הנפש ורפואת הגוף, ויאריך ימיה בטוב ושנותיה בנעימים, ותרווה נחת מכל בניה ובנותיה וכל יוצאי חלציה, ותזכה יחד עם כל ישראל אחינו לראות בבוא לציון גואל במהרה בימינו אמן.

תבורך מנשים רעייתי ונוות ביתי, אשת חיל עטרת בעלה, מרת עליזה ברכה תחיה לאוי"ט, על עזרתה ותמיכתה הרבה לאורך השנים, אשר יומם ולילה צופיה הליכות ביתה. ותתקיים בה ההבטחה: "גדולה הבטחה שהבטיחן הקדוש ברוך הוא לנשים יותר מן האנשים... אמר ליה רב לרבי חייא: נשים במאי זכיין? באקרויי בנייהו לבי כנישתא, ובאתנויי גבריהו בי רבנן, ונטרין לגבריהו עד דאתו מבי רבנן"¹⁴. ותפלתי לה' אשא שנזכה ביחד בבריאות שלמה לגדל ולחנך את ילדנו: אבישג מוריה, משה אביהוא, אביה אור, ספיר חן, לתורה ויראת שמים טהורה, ולראות בשמחתם וחופתם, גם בני בניהם יוולדו על ברכינו ברוב נחת ברוחניות וגשמיות. ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה, אכי"ר.

אודה ואברך את הרב דוד סולימן ששון שליט"א, בעל כתה"י, על הסכמתו האדיבה להדפיס ולפרסם את שו"ת נפך. ישלם לו ה' כפועלו הטוב, ויזכה להוסיף עוד כהנה וכהנה במפעלותיו הגדולים.

רוב תודה לראשי "מכון ירושלים" אשר ספר זה מופיע בין מפעליו, בניו של מייסדו הדגול הרב יוסף בוקסבוים זצ"ל, אשר זכה בחייו לראות חיבור זה ועודדני לפרסמו, אך לא זכה לברך על המוגמר ולחזות בהוצאתו לאור. יבואו על הברכה ראשי "מכון שלמה אומן" שספר זה קרם עור וגידים במסגרתו, הרב שמעון שלמה גולדשמידט שליט"א שעמל על עריכת הספר, והמנהל המסור ורב הפעלים ידידי הרב יואל קטן שליט"א אשר ידיו רב לו בהוצאתם לאור של ספרי קדמונינו ובהם ספר זה, על כל עזרתם וסיועם להוצאת ספר זה לאור.

ואודה את ה' בכל לב על שזיכני ושם חלקי עם יושבי בית המדרש, כן יזכני להוסיף ולעסוק עוד בתורתם של רבותינו, ותעמוד לי זכותם של קדמונינו להגדיל תורה ולהאדירה, אכי"ר.

אהרן בניסטי

8 עמ' 35 לכתה"י. 9 תהלים קכא, ב. 10 מגילה ו, ב. 11 פתיחה, ד"ה המאמר הזה. 12 משלי לא, כט. 13 חולין כד, ב. 14 ברכות יז, ב.